

Földalatti denevérszállások kutatása az Észak-Cserehát területén

Boldogh Sándor

Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság, 3758 Jósvafő, Tengerszem oldal 1.

E-mail: sandorboldogh@yahoo.com

Abstract: Research on bat species in the underground roosts of the Northern Cserehát (N. Hungary)

The territory of N. Cserehát is mainly covered by Pannonian sediment. Limestone blocks where caves can be formed only occur in two parts of the region; Torna Hills and Szendrő-Rudabánya Mountains. In N. Cserehát 6 caves are known, which are not very accessible and suitable for bats. These caves have been surveyed since 2000. According to the results, specimens of *Rhinolophus ferrumequinum* and *R. hipposideros* use the biggest cave Komilyuk as permanent roost during summer. Only singular hibernating specimens of *Plecotus austriacus* were observed in other two caves. The only remarkable artificial underground cavern is in Krasznokvajda, where a significant nursery colony of *R. hipposideros* occurs. Waste deposition and the visiting of caves have the most negative effect on bats and cave forms.

Bevezetés

Denevérfaunisztikai szempontból az Észak-Cserehát területe az 1980-as évek végétől kutatott, a munka azonban inkább csak az épületlakó fajok felmérésére koncentrált (Gombkötő & Boldogh 1996, Boldogh 2005). A domborzati és földtani adottságok miatt mélyművelésű bányák nincsenek a területen, és jelentősebb pincekultúra is csak a déli és nyugati részen jellemző a vidékre. A földalatti denevérszállásokat illetően, érdekesebb eredményeket csak a nagyobb épületek alatt húzódó pincék és vermek vizsgálatától várhatunk.

Anyag és módszer

A Sajó-Hernád-medence középtájhoz tartozó Cserehát az Északi-középhegység vonulatát tagoló, illetve az azt kísérő medencesorozat legkeletibb tagja (Szabó 1998). A Cserehát kistáji felosztása nem egyértelmű, mivel a Bódva-völgy északi részének keleti oldalán elterülő Tornai-dombság, illetve a Szendrő-Rakacai-rögvidék szerkezet és kőzetanyag alapján valamennyire elkülönül a laza, gyenge állékonyságú, harmad- és negyedkori üledékekből felépülő dombsági táj fő részétől (Szabó 1998). Ezeket a kis területeket így önálló kistájaknak tekinthetjük (Hajdú-Moharos & Hevesi 2000). A kistájakra kiterjedő tervezett Cserehádi Tájvédelmi Körzet, illetve a denevérszállások hasonlósága indokolja, hogy a kistájakat mesterségesen összevonva, Észak-Cserehát elnevezéssel mutassuk be. Balajt és Damak települések már a Nyugat-Csereháthoz tartoznak, a kevés előfordulási adat miatt azonban az észak-cserehádi adatokhoz kapcsolva ismertetjük ezeket az eredményeket.

Az Észak-Cserehát fekvésének és a mikrorégiók orográfikus helyzetének köszönhetően sajátságos éghajlattal rendelkezik, mivel a szubkontinentális klímára rányomja bélyegét a

Kárpátok hegyvidéki éghajlatának hatása. Az évi középhőmérséklet 9,1°C, a havi középhőmérséklet éves ingadozása 21,6°C. A környezetéhez képest hűvösebb éghajlatnak megfelelően, a tenyészidőszak rövidebb. A területre hulló csapadék átlagosan 650 mm. A víz- és hőellátottság alapján definiált éghajlati körzetek szerint a Cserehát északi része a mérsékelt hűvös – mérsékelt száraz éghajlati körzet jellemvonásait hordozza (Marosi & Somogyi 1990). Az alapkőzetből adódóan a Cserehát területén nem találhatóak nagyméretű barlangok, jelenleg öt barlangot ismerünk, melyek jellemzően a kisebb mészkőrögökben találhatóak. A barlangok hasadékok mentén alakultak ki, járataik szűkek, szinte csak kúszva járhatóak. A Tornai-dombsághoz tartozó Szent János-kövön található a Komi-lyuk, a Tündike-barlang és a Csúszdás-barlang. A Szendrő-Rakacai-rögvidékhez tartoznak a Rakaca község belterületén nyíló barlangok (3 darab), melyekből csak kettő járható. A legnagyobb a Fedor János-barlang, a másik két barlang bejárata erősen feltöltődött, illetve eltömedékelt. Az egyikben kommunális hulladék, a másikban közettörmelék található. Mindhárom barlang végpontja tovább bontható, azonban a földtani felépítésből jelentősebb méretű barlang feltárása nem várható.

A területet érintő adatok tekintetében a 2004. december 31-ig gyűjtött adatok feldolgozása és közzétevése a közelmúltban megtörtént (Boldogh 2006). Ebben a közleményben csak a 2004. december 31. után gyűjtött adatok, ill. a korábban gyűjtött, de csak ebben az időszakban feldolgozott és máshol nem publikált megfigyelések szerepelnek (pl. recens csontanyag, múmiák). Az irodalmi adatok felsorolásánál []-be az eddig megfigyelt legnagyobb egyedszámok kerültek. A közlemény 2006. december 31-ig tartalmazza az összegyűlt és feldolgozott adatokat.

Eredmények

Fedor János-barlang

Település: Rakaca (Borsod-Abaúj-Zemplén megye)

Egyéb elnevezések: -

Közhiteles barlang-nyilvántartási azonosító:

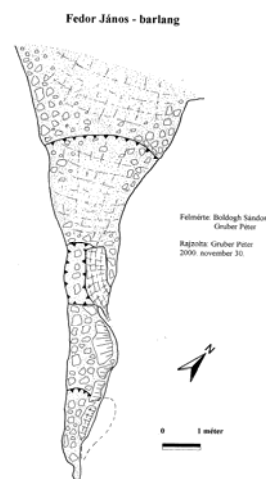
UTM-kód: DU96A2

Tszf.: 241 m

Leírás: A rakacai terület legnagyobb barlangja, melynek bejárati szádája 2-2,5 m nagyságú. A barlangban képződmények nincsenek, fő kitöltését közettörmelék és omladék alkotja. A barlang részben feltöltött.

A település másik két barlangjában még nem sikerült denevéreket kimutatni.

Megfigyelési adatok:

<i>Dátum/date</i>	<i>Paus</i>	<i>Author</i>
2005.02.24.	1	Boldogh S.

1. táblázat. Megfigyelési adatok a Fedor János-barlangból (2005-2006).

Table 1. Results of visual observations in Fedor János Cave (2005-2006).

Egyéb adatok: -

Irodalmi adatok: -

Veszélyeztető tényezők, védelmi intézkedések: A barlang magánterületen nyílik, az ingatlan azonban közcélokot szolgál, így bárki bemászhat az üregbe. A bejárati részen jelentős a kommunális hulladék felhalmozódása.

Komi-lyuk

Település: Hidvégardó (Borsod-Abaúj-Zemplén megye)

Egyéb elnevezések: -

Közhiteles barlang-nyilvántartási azonosító: 5413/2

UTM-kód: DU87C4

Tszf.: 243 m

Leírás: A barlang bejárata Hidvégardó községtől D-i irányban kb. 1 km távolságra, a Szent János-kövön nyílik. A barlang 5,5 méter mély és 14 méter hosszú. A bejárati hasadék pötscheni- és szentjánoshegyi-mészkö határán alakult ki. A hasadék alja közettörmelékkel borított, "akna" törmelék alatti folytatása jól látható. A hasadékból induló kúszó járat szentjánoshegyi-mészköből áll (Gruber 2002). A főte igen jól aprózódó, márgásodott mészkö. Könnyen omlik, így bejárása veszélyes. Az omladék eltömítette mind a bejárati hasadékot, mind a kúszó járat hasadékát. A barlangot a helybeliek már régóta ismerik, gyakran felkeresik.

Megfigyelési adatok: -

Egyéb adatok: A barlang mérete miatt, kevés denevérnek adhat otthont. A megfigyelések alapján néhány példány kis és nagy patkósdenevérnek nyári szálláshelye. Telelő állatokat még nem sikerült megfigyelni.

Irodalmi adatok: *Rhip* [2], *Rfer*[1] (Boldogh 2006)

Veszélyeztető tényezők, védelmi intézkedések: A barlang környéke kedvelt kirándulóhely. A barlangot a benne található hulladékok alapján, gyakran látogatják. A terület védetté nyilvánítása Csereháti Tájvédelmi Körzet kialakításának keretében folyamatban van.

Csúszdás-barlang

Település: Hidvégardó (Borsod-Abaúj-Zemplén)

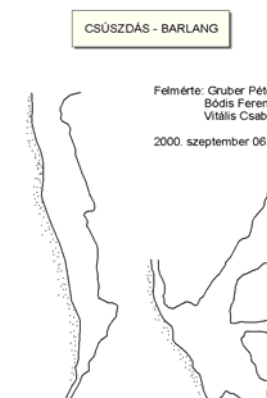
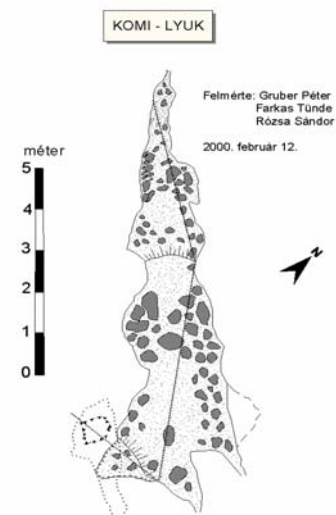
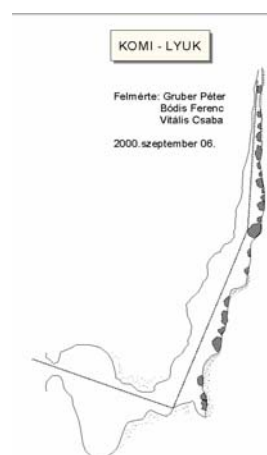
Egyéb elnevezések: -

Közhiteles barlang-nyilvántartási azonosító: 5413/1

UTM-kód: DU87C4

Tszf.: 235 m

Leírás: A barlang bejárata Hidvégardó községtől D-i irányba kb. 1 km távolságban található Szent János-kövön nyílik. A barlang egy ÉK–DNy irányú törés mentén, középső-triász korú steinalmi mészköben alakult ki. Hossza 13 méter. Két természetes bejárattal rendelkezik, az alsóbb helyzetben lévő DNy-i bejárat a nagyobb, 3 m széles és 1 m magas (Gruber 2002).

Megfigyelési adatok:

<i>Dátum/date</i>	<i>Paus</i>	<i>Author</i>
2005.02.24.	1	Boldogh S.

2. táblázat. Megfigyelési adatok a Csúszdás-barlangból (2005-2006).
Table 2. Results of visual observations in Csúszdás Cave (2005-2006).

Egyéb adatok: -

Irodalmi adatok: -

Veszélyeztető tényezők, védelmi intézkedések: A barlang környéke kedvelt kirándulóhely. A terület védetté nyilvánítása Csereháti Tájvédelmi Körzet kialakításának keretében folyamatban van.

Krasznokvajda református parókia

Település: Krasznokvajda (Borsod-Abaúj-Zemplén megye)

Egyéb elnevezések: -

UTM-kód: DU96C3

Tszf.: 203 m

Leírás: 1867-ben kőből és paticsból épített kúria-jellegű épület, igen kiterjedt pincerendszerrel. A pincerendszer 7 helyiségből áll, melyekhez csatlakozik egy 4 kályha fűtéséhez kapcsolódó 1x1 méteres kémény. A pincerendszerbe a kémény nyílása mellett, további 2 szellőző és egy ablaknyíláson keresztül lehet a denevéreknek bejutni. Az épület a református egyházközség kezelésében van, közel 2 évtizede lakatlan. A pince helyiségeit minimális emberi zavarás éri. A földalatti üregekben kis patkósdenevérek nyári szülőkolóniája található, mely mérete a megfigyelések alapján jelentősen lecsökkent az elmúlt években.

Megfigyelési adatok: -

Egyéb adatok: Az épület jelenlegi kezelője 1980-tól minden évben 20-40 példányból álló közösséget figyelt meg.

Irodalmi adatok: *Rhip* [4] (Boldogh 2006)

Veszélyeztető tényezők, védelmi intézkedések: Az épület folyamatos használata esetén is biztosítható a denevérek zavartalansága. Külön védelmi intézkedések nem indokoltak.

Damaki pincesor

Település: Damak (Borsod-Abaúj-Zemplén megye)

Egyéb elnevezések: -

UTM-kód: DU85D2

Tszf.: 200-220 m

Leírás: A hajdani jelentős bortermelés emlékeként fennmaradt pincék. A földalatti üregek magánkézben vannak, így azoknak csak töredékét sikerült átvizsgálni.

Megfigyelési adatok: -

Egyéb adatok: Néhány tulajdonos elmondása alapján több földalatti üregekben kis patkósdenevérek nyári szülőkolóniája található.

Irodalmi adatok: *Rhip* [10] (Boldogh 2006)

Veszélyeztető tényezők, védelmi intézkedések: Az épület folyamatos használata esetén is biztosítható a denevérek zavartalansága. Az ismeretterjesztés mellett, külön védelmi intézkedések nem indokoltak.

Balajti pincesor

Település: Balajt (Borsod-Abaúj-Zemplén megye)

Egyéb elnevezések: -

UTM-kód: DU85B3

Tszf.: 180-200 m

Leírás: A hajdani jelentős bortermelés emlékeként fennmaradt pincék. A földalatti üregek magánkézben vannak, így azoknak csak töredékét sikerült átvizsgálni.

Megfigyelési adatok:

<i>Dátum/date</i>	<i>Mmyo</i>	<i>Author</i>
2006.09.15.	3	Boldogh S.

3. táblázat. Megfigyelési adatok a balajti pincékben (2005-2006).

Table 3. Results of visual observations in the vineyard of Balajt (2005-2006).

Egyéb adatok: Néhány tulajdonos elmondása alapján több földalatti üregekben patkósdenevérek nyári és téli kolóniája található.

Irodalmi adatok: *Rfer* [1] (Boldogh 2006)

Veszélyeztető tényezők, védelmi intézkedések: Az épület folyamatos használata esetén is biztosítható a denevérek zavartalansága. Az ismeretterjesztés mellett, külön védelmi intézkedések nem indokoltak.

Összefoglalás

A Rakacai-völgymedence és a Tornai-dombság területe földtani adottságai miatt csak korlátozottan alkalmas barlangok kialakulására. A területen kevés, és kisméretű földalatti természetes üreg található, melyek csak néhány példánynak nyújtanak szálláshelyet. A vizsgálati terület a Szlovák Érc-hegységet, az Aggteleki-karsztot és a Zempléni-hegységet képzeletben összekötő háromszög középpontjában helyezkedik el, így ezeknek a szórványjellegű szálláshelyeknek nagy jelentősége van kedvezőbb szállásterületek összekapcsolásában. A területen kiemelkedő jelentőségű épületlakó kolóniák találhatóak, a megismert felszínalatti mesterséges szálláshelyek is értékesnek mondhatóak.

Köszönetnyilvánítás: Köszönettel tartozom Gruber Péter-nek a felmérésben nyújtott segítségéért, ill. a barlangi alaprajzok rendelkezésemre bocsátásáért.

Irodalom

Gruber, P. 2002. Új barlangok az Aggtelek-Rudabányai-hegyvidék és a Cserehát területén. *Karsztfejlődés*, 7: 243-250.

- Boldogh, S. 2005. Denevérek (Mammalia: Chiroptera) faunisztikai és populációdinamikai kutatása az Aggteleki Nemzeti Park illetékességi területén. NBmR kutatási jelentés: III. PROJEKT Magyarország élőhelyei. Az élővilág állapotváltozásának tájszintű monitorozása a denevérek vizsgálata alapján. Aggteleki Nemzeti Park Park Igazgatóság, Jósvalő.
- Boldogh, S. 2006. The bat fauna of the Aggtelek National Park and its surroundings. *Vespertilio*, 9-10: 33-56.
- Gombkötő, P. & Boldogh, S. 1996. House-dwelling Bat Species in the Area and Surroundings of Aggtelek National Park. *Hungarian Bat Research News*, 2: 28-33.
- Hajdú-Moharos, J. & Hevesi, A. 2000. A kárpát-pannon térség tájtagolása. In: Karátson, D. (szerk.): Pannon enciklopédia: Magyarország földje. Kertek 2000, Budapest. p. 274-284.
- Marosi, S. & Somogyi, S. (szerk.) 1990. Magyarország kistájainak katasztere. MTA Földrajztudományi Kutató Intézet, Budapest.
- Szabó, J. 1998. A Cserehátvidék geomorfológiai fejlődése és domborzati képe. *Földrajzi Értesítő*, 47(3): 409-431.